‰ • • ‰ › ñ • ‰ ‘ …

• ñ • “ ‡ “ –.....5

‰ • ß • ‹ œ ‹.....6

Summary 7

• — … ‡ • ‡ Æ.....8

. 1 ‰ £ • … • “ ñ 1 ‰ “ • “ ‡ ß Ž “ ‘ 1 ž ß … • 1 Ž • … ˜ £ 1 ˜ ‹ ‘ 1 ” • “ ‘ • Ž … • • Ž 1 ” %.....16

W ï 1 ‰ “ • “ ‡ ß … 1 Ž … • 1 • Ž “ ‘ “ • ß … 1 — ˜ “ ™ – 1 ” “ • “ ‡ ‹ ˜ ½ –.....16

2. ‰ “ • “ ‡ ß … 1 Ž … • 1 • Ž “ ‘ “ • ß … 1 — ˜ “ ‘ 1 • • ‹ ‘ … ß “.....21

3. ‰ “ • “ ‡ ß … 1 Ž … • 1 • Ž “ ‘ “ • ß … 1 — ˜ “ ™ – 1 • ‰ ’ … ‘ ˆ • • ‘ “ þ – 1 Œ ž ‰ “ • ñ.....23

4. 1 … • ‰ • … ‘ • Ž Æ 1 ” • ñ Ž • ‹ — ‹.....30

. 1 ‰ £ • … • “ ñ 1 1 ‰ “ • “ ‡ • Ž Æ 1 … ‘ ˜ ß ˆ • … — ‹ 1 ˜ “ ™ 1 … ‰ ‡ £ • 3 ™ 1.....38

1. 1 ˆ • £ Ž • • — ‹ 1 ‰ “ • “ ‡ ß … – 1 Ž … • 1 • Ž “ ‘ “ • ß … –.....39

X ï 1 þ — ‹ 1 Ž … • 1 † “ þ • ‹ — ‹ ð 1 “ ™ — ß … 1 Ž … • 1 ‰ ‘ ½ • ‡ ‰ • ‰ – 1 ˜ “ 1 %.....48

. 1 ‰ £ • … • “ ñ 1 • • … ˆ “ • “ ‡ • Ž ½ – 1 — ™ ‘ ½ ” ‰ • ‰ – 1 ˜ ‹ – 1 ˆ • … Ž • • Ž “ ‘ “ • ß … –.....62

1. 1 Œ ‰ “ • “ ‡ • Ž Æ 1 • ½ Œ “ ˆ “ – 1 ˜ “ ™ 1 … ï 1 … Œ … ‘ … — ß “ ™.....62

2. 1 “ • “ “ ™ — • ñ ˜ ‹ ˜ … 1 ˜ • ‘ 1 ” • “ — ” • ‘ 1 ˜ ‹ – 1 ‡ ß … – 1 • • £ ˆ “ –.....70

… ï 1 1 “ • “ “ ™ — • ñ ˜ ‹ ˜ … 1 … ˜ • ñ – 1 Ž … • 1 • “ þ.....70

† ï 1 1 “ • “ “ ™ — • ñ ˜ ‹ ˜ … 1 … ˜ • ñ – ð 1 • “ þ 1 Ž … • 1 … ‡ ß “ ™ 1 … ‘ ‰ þ • 75 ˜ “ –

™ • ” ‰ • £ — • ˜.....85

™ ‘ ˜ • Æ — ‰ • –.....88

• † • • “ ‡ • … • Ž ñ – 1 ß ‘ … Ž … –.....88

- ‹ ‡ ½ –.....88

- “ ‹ Œ Æ • … ˜ …..89

1. • • ‹ ‘ ñ ‡ • • — –.....89

2. ‰ ‘ ñ ‡ • • — – …..91

Ο αναταγωνισμός των μεγάλων για την Ελλάδα. Γελοιογραφία του Ντομιέ

στις εξελίξεις στην Εγγύς Ανατολή. Οι διεθνείς περιστάσεις, κατά τον **Ι. Πετρόπουλο**, *«είχαν τόσο άμεσο αντίκτυπο στην ελληνική εσωτερική κατάσταση, ώστε η ελληνική πολιτική πέρασε από τέσσερις παράλληλες φάσεις: α) τη μετατροφή από το φιλορωσικό προσανατολισμό στην επί ίσοις όροις προσεκτική μεταχείριση όλων των ευρωπαϊκών δυνάμεων, με σκοπό να αποσπαστεί με διπλωματικά μέσα η Κρήτη, τόσο από τον αιγυπτιακό έλεγχο όσο και από την οθωμανική επικυριαρχία, β) την αντιμετώπιση του ενδεχομένου ενός πολέμου με την Οθωμανική Αυτοκρατορία και την καλλιέργεια φιλικών σχέσεων με τη Γαλλία, γ) την πλήρη αναθεώρηση της εξωτερικής και εσωτερικής πολιτικής για να εξευμενιστεί και να ικανοποιηθεί η πανίσχυρη Αγγλία, δ) την αναθέρμανση των σχέσεων με τη Γαλλία, από τη στιγμή που η Γαλλία ξέφυγε από τη βρετανική κυριαρχία μέσα στην Ευρωπαϊκή Συμφωνία»* (Πολιτική και συγκρότηση κράτους στο Ελληνικό Βασίλειο, τόμ. Β' σελ. 491).

Οπως ήταν φυσικό, η μεγάλη ιδέα αναζωπυρώθηκε και πάλι στην Ελλάδα, κατά τη διάρκεια της κρίσης του Ανατολικού Ζητήματος, θέτοντας επί τάπητος το πώς θα εκμεταλλευόταν το ελληνικό κράτος αυτή την ευκαιρία για να απελευθερώσει

Η εξωτερική πολιτική του Οθωνα υπαγορεύτηκε μέσα από το όραμα του αλυτρωτισμού, παρά την αποτυχία της

την πλειονότητα των Ελλήνων, που εξακολουθούσαν να τελούν υπό την οθωμανική κυριαρχία. Ως εφικτός στόχος στη συγκεκριμένη διεθνή συγκυρία πρόβαλε η ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα, αφού, παράλληλα, θα συνέβαλλε στον περιορισμό του Μοχάμετ Αλι χωρίς να θίξει ουσιαστικά την Τουρκία. Ετσι το οθωνικό καθεστώς επικρότησε την έκκληση των Κρητών προκρίτων για ένωση, ζητώντας επίσημα τη διαμεσολάβηση των εγγυητριών δυνάμεων στην Κωνσταντινούπολη. Η πρωτοβουλία αυτή υποδήλωνε σαφή αναπροσανατολισμό προς τις δυτικές δυνάμεις και ιδίως προς την Αγγλία και τη Γαλλία.

Ταυτόχρονα ο Οθωνας, προκειμένου να καθησυχάσει την Αγγλία για τις προθέσεις του απέναντι στην Τουρκία, προχώρησε στη σύναψη ελληνοτουρκικής εμπορικής συνθήκης, γεγονός που η εσωτερική αντιπολίτευση εκμεταλλεύθηκε, εμφανίζοντας το νεαρό βασιλιά ως όργανο της Αγγλίας. Παλινδρομώντας ο Οθωνας, μετά την άρνηση των Βρετανών να συνδράμουν τον αγώνα της Κρήτης, προσανατολίστηκε προς τη γαλλική διπλωματία που εκπροσωπούσε ο **Γκιζό**. Οι επαφές του με τον τελευταίο τον επηρέασαν να αναθέσει την προεδρία του υπουργικού συμβουλίου στον αγγλόφιλο Μαυροκορδάτο, αποδυναμώνοντας, έτσι, την προοπτική μεταξέλιξης της οθωνικής μοναρχίας. Παράλληλα βολιδοσκόπησε, για ύστατη φορά, τους Βρετανούς ιθύνοντες στο ζήτημα της απόκτησης της Κρήτης από την Ελλάδα έστω και στο πλαίσιο της εξαγοράς.

Ομως η καιροσκοπική εν προκειμένω αγγλική πολιτική υποβοήθησε τις πολεμικές επιχειρήσεις των τουρκικών στρατιωτικών δυνάμεων, με επακόλουθο την κατάπνιξη της Κρητικής Επανάστασης στο αίμα τον Απρίλιο του 1841. Η σπασμωδική ώς ένα βαθμό μεγαλοϊδεατική πολιτική του Οθωνα συνετέλεσε στην κλιμάκωση της δυσμένειας του Λονδίνου απέναντί του, γεγονός που επέδρασε στην όξυνση της εσωτερικής αντιπολίτευσης, με κατάληξη τα γεγονότα της 3ης Σεπτεμβρίου 1843. Συμπερασματικά, η εξωτερική πολιτική του Οθωνα, στην περίοδο 1834-41, υπαγορεύθηκε αναμφισβήτητα μέσα από το όραμα του αλυτρωτισμού παρά την αποτυχία της. Εις επίρρωσιν αυτής της διαπίστωσης πολύτιμη είναι και η μαρτυρία του αντιμοναρχικού **Γ. Φιλάρετου**: *«Ερμηνέα και ηγέτην των εθνικών πόθων εύρεν η μικρά Ελλάς τον βασιλέα Οθωνα, όστις από των πρώτων βασιλικών αυτού έργων απέδειξεν ότι ενεκλιματίσθη υπό την Ακρόπολιν, ως η ενσάρκωσις του εθνικού ονείρου της Μεγάλης Ιδέας»*. (Ξενοκρατία και Βασιλεία εν Ελλάδι, σελ. 78-79). ■

1835
Ενηλικίωση του Οθωνα (20.5)· ο Βαυαρός Ορμανσμπεργκ αρχιγραμματέας (Ιούν.)· νόμος για τη διανομή της γης (7.6)· ιδρύεται το Συμβούλιο της Επικρατείας (30.9)· ιδρύεται η ελληνική φάλαγγα (30.9).

1836
Θεμελιώνονται τα νέα βασιλικά ανάκτορα (25.1)· εξέγερση στην Ακαρνανία –μεταξύ των άλλων κινήτρων, ορισμένοι θέτουν ζήτημα Συντάγματος (3.2)· ο Οθωνας παντρεύεται στο Ολντενμπουργκ την πριγκίπισσα Αμαλία (10.11).

1837
Ο Οθωνας επιστρέφει από το εξωτερικό και απολύει τον Ορμανσμπεργκ –πρόεδρος του υπουργικού συμβουλίου ο επίσης Βαυαρός, Ρούντχαρτ (2.2)· συγκροτείται το ανακτοβούλιο από Βαυαρούς της απολύτου εμπιστοσύνης του βασιλιά (Φεβ.)· εγκαίνια του Πανεπιστημίου Αθηνών στο κτίριο του Κλεάνθη (3.5)· παραίτηση του Ρούντχαρτ, στην προσπάθειά του να αυξήσει τις αρμοδιότητες του πρωθυπουργού και αντιστοίχως να περιορίσει τις βασιλικές παρεμβάσεις στη διοίκηση (8.12)· με διάταγμα, επιβάλλεται η υποχρεωτική στρατολογία, γεγονός που επιφέρει αύξηση των κρουσμάτων λιποταξίας (10.12).

1838
Η μοναρχία στο άρμα της ρωσικής πρεσβείας στην Αθήνα –οι αντισυνταγματικοί Ναπαίοι σε κυβερνητικές θέσεις (1838-39)· ταραχές στην Υδρα: οι φιλελεύθεροι Υδραίοι εξεγείρονται υπό την επιρροή της αγγλικής πολιτικής (Απρ.)· εξέγερση και στη Μεσσηνία (Ιούλ.-Αύγ.)· συνδυασμένη επίθεση του Τύπου κατά του ανακτοβουλίου (Νοέμ.).

1839
Νέα εξέγερση, στη Μάνη αυτή τη φορά (Απρ.)· τουρκοαιγυπτιακή σύγκρουση και κρίση του Ανατολικού Ζητήματος (Ιούν. 1839-41)· ακόμη και το «όργανο» του ρωσικού κόμματος των Ναπαίων, ο Αιών, θέτει ζήτημα Συντάγματος (άνοιξη)· καθαίρεση του Θεόφιλου Καΐρη από την Ιερά Σύνοδο (28.10)· ο υπουργός Εξωτερικών Κ. Ζωγράφος γίνεται ο πρώτος Ελληνας αξιωματούχος που επισκέπτεται το Σουλτάνο στην Κωνσταντινούπολη (7.12)· συνωμοσία της «Φιλορθοδόξου Εταιρείας», με τη συμμετοχή στελεχών των Ναπαίων, εναντίον του βασιλιά (Δεκ.)· φοιτητές διαδηλώνουν έξω από το σπίτι του ηγέτη του ρωσικού κόμματος, Γ. Γλαράκη, φωνάζοντας συνθήματα υπέρ του Συντάγματος (30.12)· σκληρός νόμος για την πάταξη της ληστείας (31.12).

1840
Υπογράφεται στην Κωνσταντινούπολη σημαντική εμπορική συμφωνία Ελλάδας-Τουρκίας (3.3)· η δημοσίευση της συνθήκης στον Αιώνα προκαλεί γενικευμένα σχόλια του συνόλου του Τύπου και της κοινής γνώμης, για ενδοτισμό της ελληνικής πολιτικής υπέρ των τουρκικών συμφερόντων (30.4)· η κυβέρνηση και το Συμβούλιο της Επικρατείας καταψηφίζουν τη συνθήκη (11.5)· ο Ζωγράφος υποχρεώνεται να παραιτηθεί, μπροστά στο κλίμα δυσαρέσκειας εναντίον του (16.5).

1841
Επανάσταση στην Κρήτη θα κατασταλεί από τους Τούρκους (22.2)· ο Μαυροκορδάτος αναλαμβάνει την κυβέρνηση και γίνεται ο πρώτος Ελληνας πρωθυπουργός (22.2)· ο Οθωνας δεν αποδέχεται τους όρους του για αυτονόμηση του υπουργικού συμβουλίου από βασιλικές παρεμβάσεις και ο Μαυροκορδάτος παραιτείται (7.6)· νέα κυβέρνηση Μαυροκορδάτου, με μερική αποδοχή των όρων του από το βασιλιά και στόχο τη διεύρυνση των μεταρρυθμίσεων (24.6)· ο Οθωνας αναιρεί την υπόσχεσή του να διαλύσει το ανακτοβούλιο, ο Μαυροκορδάτος παραιτείται εκ νέου και η δημοτικότητα του βασιλιά μειώνεται (8.8).

1842
Συνεργασία των τριών κομμάτων στην προώθηση του αιτήματος για εγκαθίδρυση Συντάγματος και αποπομπή των Βαυαρών: το Ρωσικό με τους Α. Μεταξά, Κ. Ζωγράφο και Μ. Σούτσο, το Αγγλικό με τον Α. Λόντο και το Γαλλικό με τον Ρ. Παλαμήδη και τον Μακρυγιάννη (φθιν.).

1843
Ο Ελληνας υπουργός Εξωτερικών, Ι. Ρίζος Νερουλός, δηλώνει στις κυβερνήσεις των Μεγάλων Δυνάμεων ότι η Ελλάδα αδυνατεί να εκπληρώσει τις δανειακές υποχρεώσεις της από την 1η Μαρτίου και έπειτα (Ιαν.)· ο Οθωνας, απομονωμένος και σε δυσχερή θέση, έρχεται αντιμέτωπος με την ξένη διπλωμαχία: οι Μεγάλες Δυνάμεις επιβάλλουν σκληρούς όρους προς την Ελλάδα (2.9)· οι εξελίξεις διευκολύνουν την ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΣΤΗΝ ΠΛΑΤΕΙΑ ΤΩΝ ΑΝΑΚΤΟΡΩΝ (3.9)· ο Οθωνας αποδέχεται το αίτημα της επαναστατημένης Αθήνας για την παραχώρηση Συντάγματος· κυβέρνηση Ανδρέα Μεταξά και προκήρυξη εθνικών εκλογών για τη Συνταγματική Συνέλευση (7.9)· αρχίζουν οι εργασίες της Συνταγματικής Εθνοσυνέλευσης (8.11).

1844
Ψηφίζεται το πρώτο ελληνικό Σύνταγμα (4.3)· ο βασιλιάς Οθωνας ορκίζεται πίστη στο Σύνταγμα (18.3).

ΠΑΡΑΜΟΝΕΣ ΤΗΣ 3ης ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ

Ε

4. 1 … • ‰ • … ‘ • Ž Æ‹1—•‹ñ Ž •

1 0 • ‰ • “ – 1 “ ß ˜ ‹ — ‰ 1 —˜‹‘1 … ‘ ˜ • “ › ‰ • … ‘ Æ 1 —› “ • Æ 1 Ž …
Ž … ˜ … ‘ “ Æ — ‰ • 1 ˜ “ ‘ 1 • • — ˜ • … ‘ • — • ñ 1 † £ — ‰ • 1 ˜ • ‘ 1 • • “ — “ • Ž ‘ 1 ‰
• … 1 ˜ “ ‘ 1 0 • ‰ • “ ð 1 .“‡1½ñ ‘ “‹˜ 1— “ ^ ™ ‘ … • ‰ ß 1 ” • “ – 1 ˜ ‹ ‘ 1 “ ™ — ß … 1 ˜ “ ™ 1
“ 1 ñ • “ –‡1‰ ‘ ‘ ‹ ˜ ñ1• “ – 1 ˜ ‹ ‘ 1 “ ™ — ß .:“1þ ï 1• ™.1ð 1 “.1 ‡ ½ ‘ ‘ ‹ ˜ “ —. ˜ ½ • … – 1
^ • … ½ • ‰ • 1 “ ‘ ˜ “ • “ ‡ • Ž £ 1 • ‰ 1 ˜ “ ‘ 1 • ñ ð 1 ^ • ñ ˜ • 1 ½[65] “ ™ • ” 1 ª • —. Œ “½ ‰ ˜ –ðŽ1A
“ 1 0 • ‰ • “ – 1 ™ ” ‰ • … — ” ß Š ‰ ˜ … • 1 ˜ ‹ ‘ 1 ™ ” ‰ • † … ˜ • Ž ñ ˜ ‹ ˜ … 1 ˜ “ ™ 1 ‰
‰ ñ 1 • – 1 • “ ‘ £ ^ … 1 Ž … • 1 ñ › • 1 • • £ ^ …•ð†1£‰‰ ˜1. ^ ‰ß ‘ Ž1 •1. “ ™ • —. • ñ ˜ ‹ ˜ …
Ž … • 1 “ 1 .• ñ •–£1 1 ‰ ß ‘ … • 1 ˜ • ñ ” “ ‘ 1 ˜ • ‘ £ 1 ½ ‘ … 1 • ^ • … ß ˜ ‰ • “ 1 Ž ˜ ß — •
™ ” ñ • “ • ” … 1 Ž ˜ ß ”–£ • .1˜—.˜ “ 1 “ ” “ ß “ 1 ‰ ‘ ‰ • ‡ ‰ ß 1 “ 1 ‰ ñ – ï 1 ” “ • ½ ‘ • – ð
‰ ß ‘ … • 1 • “ ‡ • Ž ñ 1 ‘ … 1 • ‹ ‘ 1 … ‘ ˜ • • … • † £ ‘ ‰ ˜ … • 1 ˜ “ ‘ 1 • ñ 1 • – 1 ‡ ½ ‘ ‘ ‹ • …
˜ “ ‘ 1 0 • ‰ • “ 1 ‹ 1 ‡ ½ ‘ ‘ ‹ •–ß‹Š 1 ‰‰ • .“ • 11—ñ ‘… 1 ñ • 1.Ž ˜1•˜— ˜ Æ – 1 ” • … ‡ • … ˜ • Ž ñ ˜
Ž … • 1 ½ ˜ — • 1 ½ • › ‰ ˜ … • 1 … ‘ ˜ • • ½ ˜ • ” “ – 1 •[66] ‰ 1 ˜ “ 1 “ • Œ ñ ^ “ ’ “ 1 ^ ñ ‡ • … ï

1 0 • ‰ • “ – ð 1 • “ • ” ñ ‘ ð 1 ‰ ”• ñ½1‡ ›‘‰ ˜ –.1 • .1. ˜ ½ • ‰ – 1• ˜ ‹ 1–£1 Œ• ‰ .. –ñð.1 .. “ þ
… • ‘ ‰ ß ˜ … • 1 ˜ ‹ ‘ 1 Ž … ˜ £ 1 þ — ‹ 1 Œ ‰ ñ ˜ ‹ ˜ … 1 ˜ “ ™ 1 • “ þ 1 Ž … •
— ™ ‡ Ž … ˜ .‘ ˜ • .Œ 1‘ ˜ “ — ˜ ‹ ‘ 1 Ž … ˜ ß ‡ .“ 1 ˜ • ‘ 1• Ž ˜ • ‘ ï 1 • 1 … ™ ˜ ñ 1 Ž … • 1 Ž …
½ ‡ … 1 Œ … ‘ £ — • “ 1 ^ ‰ ‘ 1 … • • ñ Š ‰ • 1 ‘ … 1 “ ‘ “ • £ Š “ ‘ ˜ … • 1 • • — ˜ • …
• ‰ ß, “ .™ • • £ •1‰ • “ • … ‘ .ß ˜ ‰ –

… ˜ £ 1 ˜ “ ‘ 1 ½ ‡ … 1 Œ … ‘ £ — • “ ð 1 ‹ 1 ^ ™ — — ‰ † Æ – 1 “ • “ • “ ‡ ß … 1
— ™ ‘ “ œ ß Š ‰ ˜ … • 1 — ˜ … 1Ž ¦1‰ ñ • ‰ ™ 1Œ . Ç• ñ Î 1 0 ¦ 1 • Î ‘ 1õ ˜ ‰ ó 1 ‰ ò – 1ñ “ – 1
Î ‘ ðŽ .à “ ” • 1 …Ç• Î 1 ‘ 1 — ˜ ‰ • ¾À ” • ‡¼ “ ‘ ‰ 1 Æ ï 1 Ž ¦1 ‰ à Î ‘ 1ó á ñ 0 £ ™ ˜ • ‘ 1
‡ ¤ • 1 ‡ ‰ ½ • ‘ 1 À 1 “ Ž 1– ‘ ˜ • ‘ ð 1 ãÃ ”. £ ‘ ˜ • ‘ 1÷ ˜ • ‘ 1 Ž ˜ • £ ˜ • ‘ 1 Žà .: “ • ‹ £ ˜ • ‘ 1
‡ ‰ ‘ ½ • ‘ ð 1 ãÃ … ˜ ò – ð 1 ˜ “ ‰ “ ñ ‡ “ –À 1 1 “ Ž ± ‘ ˜ • ‘ 1 ¼ “ ‘ ‰ ðà Î Ž 1 .:“ ˜ ‰ ß ‰ 1 1 Ž ‘ 1

---

[65] ‰ • • ‡ ß “ ™ 1 ï 1 … • ˜ ™ Š ½ ß .:“ • ð 1 1 Ž … • 1 ‘ ½ ‰ ‡ ¦ ‰ 1 • … • ˜ 1 £ ˜ 1 ‘ ™ ‘ 1 ½ ‡ … ð 1 1 . . Ž ^ ñ ß • ‰ • “ – ‘ 1 ï 1
“ ™ • ‘ £ • … ð 1 ‰ — — … • “ ‘ ß Ž ‹ 1 W _ _ Y ð 1 — ‰ • ï Y W ï

[66] • ‘ — ˜ … ‘ ˜ ™ 1 ï 1 Ž “ ™ 1 ½ ‘ • ‹ ð 1. 1 ˜ • ‘ 1 e • • ‘ 1 ‰ “ • “ ‡ ß … ð 1 ‰ “ • “ ‡ , ‰ – ß ‰ • ð 1 W ‰ “ • ñ

[67] ï 1 Œ … ‘ … —. ß ™ £ 1ð 1 ‰ • … ‘ ‘ 1 —. ‰ ð 1 Ž 1 ï W ð W 1 X ß ™ 1 ‘ 1 • • — ˜ à “ á • Ç ‘ • • — ˜ • “ . à . ‘
¦ • • ¤ • ‰ • “ • ç ˜ … . ‘ • *

˜ ‹ – 1 “ ™ — ß … – 1 “ ™ 1 Ž … • 1 ‰ ” ß — ‹ – ð 1 “ • 1 ‰ ‘ ½ • ‡ ‰ • ‰ – 1 ˜ “ ™ 1 ‰

˜ “ 1 “ ‘ ˜ “ • “ ‡ • Ž ñ 1 › £ — • … 1 • ‰ ˜ … ’ þ 1 Ž ˜ •[158] ˜ “ þ 1 Ž … • 1 … Ž ˜ ß — ˜ “ ™ ï

1 ½ ‡ … – 1 Œ … ‘ £ — • “ – 1 ™ ” ‹ ‡ 1 • ‰ ‘ ½ ß Š ‰ • 1 . 1 ˜ “ ™ 1 • • … ^ • Ž “

“ ” “ ß … 1 … ” “ Ž … • þ ” ˜ ‰ ˜ … • 1 — ˜ ‹ ‘ 1 Ž ˜ ß — ‹ ð 1 ‰ Ž 1 ˜ “ ™ 1 … ˜ •[159] ñ – 1 ^ •

1 ½ ‡ … – 1 Œ … ‘ £ — • “ – 1 • … › ñ • ‰ ‘ “ – 1 ½ ‘ … ‘ ˜ • 1 ˜ “ ™ 1 – 1 ‰ ß “

‰ ‘ ^ “ ˜ • • … ^ • Ž ½ – 1 — › ½ — ‰ • – 1 Ž … • 1 ’ ‰ Ž … Œ … • ß Š ‰ • 1 ñ ˜ • 1 ‹ 1 —

• ñ ‘ “ 1 • ½ 1 ˜ • ‘ 1 ‰ ‘ ‰ • ‡ ‰ • ‘ 1 ˜ “ ™ 1 ‰ “ þ ð 1 ‡ • 1 … ™ ˜ ñ 1 Ž … • 1 “ • 1 ‰

• – 1 £ Ž ˜ • — ˜ ‰ – ï 1 ’ £ À • 1 “ ™ Ž ‡ 1 ˜ • 1 ^ ‹ • • “ ™ • ‡ ß … 1 ^ ‰ ‘ 1 ™ ” £ • › ‰ • 1 £

… Ž ˜ ß — ˜ • ‘ 1 ‰ ‘ ‰ • ‡ ‰ • ‘ 1 Ž – ‰ • • 1 1 ‰ 1 £ ‘ ‰ Œ – ‰ 1 • ‘ Æ . 1 ‰ Ž • ‰ ß œ “ ™ ‘ 1 Œ

… … ‘ • — • ñ – 1 ˜ ‹ – 1 ^ ‹ •[160] “ ™ ‰ ‡ ß . . ‡ ‰ • … “ þ 1 “ ™ 1 ‘ ‰ • 1 ˜ “ 1 • ‹ 1 “ ‘ 1 — ‰ 1

Ž … • 1 ‹ 1 ‰ ’ 1 “ ™ Ž 1 ñ ‘ ˜ • ‘ 1 ^ ‹ • • “ ™ • ‡ ß … 1 ” … ß • ‘ ‰ • 1 ” ‘ “ Æ 1 ‰ Ž 1 ˜

• ‰ ˜ “ › Æ 1 ˜ • ‘ 1 Ž ˜ • — ˜ ‘ 1 ñ ‘ ˜ • ‘ 1 ^ • … 1 ˜ • ‘ 1 ‰ ‘ ‰ • ‡ ‰ • ‘ 1 ˜ “ • ™ 1 1 ˜ . . ‰ 1 “ þ

… ” … • • £ — — ‰ • 1 … ” ñ 1 ˜ ‹ ‘ 1 Œ … • ˜ ñ ˜ ‹ ˜ £ 1 ˜ “ ™ – ï 1 e ” • – 1 › … • … Ž

• • • ñ — Ž ™ ñ 1 1 ‹ ^ • • “ ™ • ‡ ß … 1 ˜ “ ™ 1 Ž ñ — • “ ™ 1 … ” “ ˜ ‰ • ‰ Œ ß ‰ ß ˜ . . 1 –

‰ • ‰ ™ Œ . ‰ 1 • ß … –

• ˜ “ – 1 “ 1 ½ ‡ … – 1 Œ … ‘ £ — • “ – 1 … ‘ ˜ • • … • † £ ‘ ‰ ˜ … • 1

Ž … ˜ ‹ ‡ “ • ‹ • … ˜ • Ž ñ 1 ˜ • ñ ” “ 1 ˜ ‹ 1 ^ • £ Ž • • — ‹ ‰ ‘ ‰ • ‡ ‰ • . . – 1 1 ˜ Ž ™ . . 1 1 ‰

^ • … — … • ß Š “ ‘ ˜ … – 1 ˜ ‹ ‘ 1 … Ž ‰ • … • ñ ˜ ‹ ˜ … 1 ˜ • ‘ 1 ” • “ — ” • ‘ 1 ˜ ‹ – 1

‰ ’ … — … • ß Š “ 1 ‘ ˜ ‹ ‘ 1 “ ‘ ˜ “ • “ ‡ • Ž Æ 1 ^ • … “ • £ 1 • ‰ ˜ … ’ þ 1 ‰ “ þ 1 Ž

” • “ † • ‹ • … ˜ • Ž Æ 1 ˜ “ ™ 1 • ‰ ß “ ™ 1 ” ™ • “ ^ ñ ˜ ‹ — ‰ 1 ˜ ‹ ‘ 1 … ‘ ˜ • … • • ‰ ˜ •

Œ … ‘ … — ß “ ™ 1 • – 1 ” • “ – 1 ˜ ‹ ‘ 1 … ” “ . . — . 1 Ž Æ • • 1 ‰ ‹ 1 ‰ ™ ‡ ‰ ß ‘ 1 ” “ ™ 1 ‰

‰ ” £ ‘ • 1 — ˜ ‹ 1 ^ • £ Ž • • — ‹ 1 þ — ‹ – 1 Ž … • 1 † “ þ • ‚ — 1 ‹ ½ ‡ 1 … Œ ˜ . 1 ‰ ” ½ Ž ˜ 1

’ ‰ Ž … Œ … • ß Š ‰ • 1 ˜ ‹ ‘ 1 — › ½ — ‹ 1 ˜ ‹ – 1 ‰ ñ ˜ ‹ ˜ … – 1 • ‰ 1 ˜ … 1 ^ ‹ • • “ ™

• ñ ‘ “ 1 • ‰ 1 • ‰ ˜ “ › Æ 1 ˜ • ‘ 1 ‰ ‘ ‰ • ‡ ‰ • ‘ 1 ‹ – 1 Ž . 1 þ 1 ñ . • • ’ 1 Ž ˜ . . ™ 1 1 Ž ™ — •

---

158 ˜ “ 1 ß ^ • “ ð 1 — ‰ • ï _ ^ ï

159 ˜ “ 1 ß ^ • “ ð 1 — ‰ • ï W W V ï

160 ˜ “ 1 ß ^ • “ ð 1 — ‰ • ï W Y] ï

161 ˜ “ 1 ß ^ • “ ð 1 – 16 ‰ • ï W [

162 ˜ “ 1 ß ^ • “ ð 2 1 . — ‰ •

… • £ 1 ˜ “ 1 ñ ˜ • 1 “ 1 ï 1 Œ … Ž £ ß ‘ ‰ – 1 ˆ • … – 1 ˜ ‹ ‘ 1 ‰ “ • “ ‡ ß … 1

• Ž “ ‘ “ • ß … ð 1 … ” “ Ž • ‰ ß “ ‘ ˜ … – 1 ” • Æ • • – 1 ˜ ‹ ‘ 1 ” • “ ‘ • Ž … • • Ž Æ 1 Ž … • 1

˜ £ — ‹ 1 ‘ … 1 ‡ ß ‘ ‰ ˜ … • 1 ‰ “ • “ ” ‡ ß … ß 1 – • ½ … 1 ˜ ‹ 1 1 ˜ • Ž “ ‘ “ • ß … – 1 Ž … • 1 ‘ …

½ ˜ — • 1 ‹ 1 • • … ˆ “ • “ ‡ ß … 1 … ” ñ 1 ˜ ‹ ‘ 1 “ — • “ • “ ‡ ß … ð 1 • — ð ß ñ ”“ • 1 – ™ ” £

‰ ß • ˆ ‰ • ð • … 1 £ • • ‹ Ž ˜ ‹ 1 — › ½ — ‹ 1 • ‰ ˜ … ’ þ 1 ‰ “ • “ ‡ ß . 1 — 1 › Ž ½ … • ‹ 1 1 . • Ž ™ ‘ ˜ “ A

½ › ‰ • 1 . . • ” “ ˜ ½ • ‰ — • … 1 ‹ 1 • Ž “ ‘ “ • ß … 1 ‘ … 1 … ‘ ˜ • Ž … ˜ “ ” ˜ • ß Š ‰ • 1 ˜ ‹

“ • “ “ ™ — • ñ ˜ ‹ ˜ … 1 ˜ • ‘ 1 ” • “ — ” • ‘ 1 ˜ ‹ – 1 ‡ ß … – 1 • • £ ˆ “ – 1 … Þ ˆ ß • – 1

… ß ‘ ‰ ˜ … • 1 — … – 1 Ž ™ • ß • – 1 … ” ñ 1 ˜ • – 1 • £ ‰ • Œ Ž ñ ˆ 1 ™ þ — 1 Œ ‰ 1 • . . ‡ ½ Ž 1

“ 1 ½ ‡ … – 1 Œ … ‘ £ — • “ – ð 1 — ˜ ‹ • • Š ñ • ‰ ‘ “ – 1 1 — ˜ • – 1 1 Ž “ • ‘ ½ – 1 %

“ ‘ ñ • … ˜ … 1 ˜ • ‘ 1 ” • “ — ” • ‘ 1 ˜ ‹ – 1 ‡ ß … – 1 • . • ß ˆ “ — 1 . ” • 1 – ‰ Ž 1 • Ž “ ‘ “ • ß . .

: ˜ — • ð 1 ‡ • … 1 ‘ … 1 … ” “ ˆ ‰ ß ’ ‰ • 1 ½ ‘ … ‘ ˜ • 1 ˜ • ‘ 1 • ‰ • … ‘ ‘ 1

‘ ‰ ™ • … ˜ “ • £ › • ‘ 1 ˜ ‹ ‘ 1 ‰ ‘ ñ ˜ ‹ • “ … 1 ™ Ž – . • ñ 1 ‹ ˜ … 1 ˜ “ ™ 1 • “ þ 1 Ž … • 1 ˜ “

‘ ‰ þ • … ˜ “ – 1 • ‰ ˜ … ’ þ 1 ˜ “ ™ – 1 Ž … • 1 • ‰ 1 ˜ “ ‘ 1 … ˜ ½ • … ð 1 › • ‹ — • • “ ” “ ß

‰ ‘ ½ • ‡ ‰ • ‰ – 1 Ž … • 1 ˜ … 1 Ž “ • ‘ £ 1 “ ‘ ñ • … ˜ … 1 ˜ • ‘ 1 ” • £ ˆ “ – ð 1 1 ” ™ ‹ 1 1

™ ” £ • › “ ™ ‘ 1 Æ ˆ ‹ 1 • ½ — … 1 — ˜ ‹ ‘ 1 ‡ ß … 1 • … Æ 1 Ž … • 1 ‰ Ž • £ Š “ ™

˜ “ ™ – 1 • ‰ Ž ñ — • “ ï 1 ™ ‡ Ž ‰ Ž • • • ½ ‘ … 1 … ‘ … ‰ • ñ • ‰ ‘ “ – 1 — ‰ 1 —

˜ “ ‘ ß Š ‰ • ˜ ñ ˜ “ 1 ‰ ‘ ½ • ‡ ‰ ™ 1 . 1 “ þ 1 ñ – ‹ 1 ‰ Ž ½ • ‡ ‰ ™ 1 . 1 ‡ ß “ ™ 1 ‘ ‰ þ • … ˜ “

ˆ ‰ ‘ 1 › Š ß ˜ … • 1 … ” ñ 1 ˜ ‹ ‘ 1 ‰ “ ™ 1 ‡ ‰ ˜ • . ñ 1 – ï 1

ˆ • … ß ˜ ‰ • … 1 • £ • • — ˜ … 1 ñ — “ ‘ 1 … “ • £ 1 ˜ “ 1 0 ‡ • “ 1 ‘ ‰ þ • … 1

‘ ‰ ™ • … ˜ “ • £ › • ‘ 1 ” ñ ˜ • 1 1 … ˜ Æ Ž . 1 • 1 “ 1 ½ ñ – Ž ð . 1 • 1 ˜ “ 1 0 ‡ • “ 1 ½ ‰ ‰ þ • … 1

ˆ ‹ • • “ ™ • ‡ • Ž Æ 1 ‰ ‘ ½ • ‡ ‰ • … 1 Ž … • 1 ñ › • 1 • ñ ‘ “ 1 … ‡ • … — ˜ • Ž Æ ï 1 0 • • •

… ” “ Ž • ‰ • — ˜ • Ž ñ 1 ” • “ ‘ ñ • • “ 1 • ñ ‘ “ 1 ‘ ‰ þ • 1 . . ˜ ‡ ß “ 1 ™ … • • £ 1 ñ • ‹ – 1 ˜ ‹ – 1

• • £ ˆ “ – ï 1 ‰ ‘ • Ž ñ ˜ ‰ • … 1 • “ • ” ñ ‘ 1 ‹ 1 ‰ ‘ ½ • ‡ ‰ • … 1 ˜ • ‘ 1 £ ˆ “ — 1 ‰ • ß 1 ˜ ‹ • 1

Ž “ • ‘ Æ ñ 1 1 È ß Û . . 1 1 ó 1 £ ˆ À ½ 1 • ‡ ‰ • . . 1 1 . ó • › ß Š ‰ • 1 … ” ñ 1 ˜ “ ‘ 1 … ˜ ½ • … ð 1 ”

˜ “ ‘ 1 • ñ 1 Ž … • 1 Ž … ˜ … • Æ ‡ ‰ • 1 ‰ ‘ ˆ “ ˜ • • … ˆ • Ž £ 1 — ˜ “ 1 0 ‡ • “ 1 ‘ ‰ þ • .

‰ ß . • 1 “ 1 ” • ˜ “ – 1 … ˜ ½ • … – 1 ˜ ‹ – 1 Ž Ž • ‹ — ß … – ð 1 “ 1 “ ” “ ß “ – 1 ñ › • 1 • ñ

---

167 ˜ “ 1 ß ˆ • “ ð 1 — ‰ • ï Y ^ ï 1

[185] ~ “ ß ˆ • “ — ‰ 143.

[186] ~ “ ß ˆ • “ — ‰ 233.

[187] G. Dragas, Athanasiana, Essays in the theology of St. Athanasius. Vol., London 1980, — ‰ 41.

“ ™ — … ß 1 ˜ “ ™ 1 … ˜ • ñ – ð 1 ˆ • ñ ˜ • 1 ‰ ß ‘ … • 1 “ • “ “ þ — • “ – 1 ˜ “ ™ 1 … ˜ • ñ – ð

… • ‹ Œ • ‘ ñ – 1[200] ‰ ñ – ï

1 “ ‘ “ ‡ ‰ ‘ Æ – 1 • ñ – 1 Ž … • 1 ñ ‡ “ – 1 ˜ “ ™ 1 ‰ “ þ 1 ‰ ß ‘ … • 1 ‡ ½ ‘ ‘ ‹ •

… ˜ • ñ – 1 Ž … • 1 ˆ ‰ ‘ 1 ™ ß — ˜ … ˜ … • 1 ” £ Œ “ – ð 1 “ þ ˜ ‰ 1 • ‰ • • — • ñ – 1

‡ ‰ ‘ ‘ Æ — ‰ • – ï ñ 1 – 1 1 ‰ • ß ‘ … • 1 “ “ • ñ 1 Ž • ‹ – 1 ˜ ‹ – 1 “ ™ — ß … – 1 ˜ “ ™ 1 …

… ” “ ˜ ½ • ‰ — • … 1 ‹ 1 ™ — • Ž Æ 1 ‡ ½ ‘ ‘ ‹ — ‹ 1 — ˜ ‹ 1 Œ ‰ ñ ˜ ‹ ˜ … 1 ‘ … 1 ™ ß

Ž … • 1 • ‰ • [201] — • ñ ï £ 1 — ™ ‘ ½ ” ‰ • … ð 1 ‹ 1 ™ — • Ž Æ 1 ‡ ½ ‘ ‘ ‹ — ‹ 1 ˜ ‹

” • “ — “ • “ • £ Š ‰ • 1 • ‰ 1 Ž … ‘ ½ ‘ … 1 ˜ • ñ ” “ 1 • ‰ 1 ˜ • – 1 ‡ ‰ ‘ ‘ Æ — ‰ • … 1 1 • ‘ 1

‡ • … 1 ™ ” ½ “ 1 • “ ™ — ˜ Æ • • “ ð 1 … Ž … ˜ £ • ‹ ” ˜ “ 1 — ˜ ‹ ‘ 1 [202] ‘ Œ • ” • ‘ ‹ 1 • “ ‡ • Ž Æ

“ 1 ‡ ‰ ‡ “ ‘ ñ – 1 ˜ ‹ – 1 … • • ‹ • “ ” ‰ • • › • ‹ — ‹ – 1 … ˜ • ñ – 1 Ž … • 1 • “ þ 1

— ˜ ‹ ” 1 “ – 1 • • • ” ” ‹ — ß “ ™ – 1 (‰ ‘ ñ ” “ • Æ 1 ™ ” “ ‡ ß Š ‰ • ˜ ‹ 1 • ‰ ‘ ñ ˜ ‹ ˜ … 1 ˜ ‹ – 1

Œ ‰ ñ ˜ ‹ ˜ … – 1 Ž … • 1 ‹ 1 Ž … ˜ 1 “ ™ — ß … ‘ 1 — › ½ — þ [203] 1 • 1 ‰ ˜ … ˜ ” þ 1 … … 1 • ñ

… ‘ … ‡ ‘ • • ß Š ‰ • 1 ˜ ‹ ‘ 1 Ž ™ • • ñ ˜ ‹ ˜ … 1 ˜ “ ™ . 1 ™ • ‰ — 1 þ ß 1 — Ž . ‰ • ˜ ñ ˜ . • 1 — ‰ 1

ˆ “ þ • “ ™ 1 Ž … • 1 ‰ ‰ ” ß ½ … ‰ • 1 Æ ‘ 1 ˜ ‹ ‘ 1 … ‘ … ‡ ‘ • • — ‹ 1 — ˜ “ ™ – 1 ‰ ™ –

… ˜ • • £ • › ‰ – 1 Ž … • 1 — ˜ “ [204] – 1 … ‡ ‡ ½ • “ ™ – ï

1 £ ‡ • “ – 1 › • ‹ — • • “ ” “ • ‰ ß 1 ˜ “ ‘ 1 ” ‰ • ß ‹ • “ 1 › • • — ˜ “ • “ ‡ • Ž ñ 1 þ

• • • ” ” ‹ — ß “ ™ – 1 ” • — ˜ “ • Æ – 1 ˜ “ ™ 1 ” “ — ˜ ñ ‡ • “ … ™ 1 1 ‘ … . 1 þ Œ ‰ • ‰ • • — ‰

“ • “ “ ™ — • ñ ˜ ‹ ˜ … 1 ˜ “ ™ 1 • “ þ 1 • ‰ 1 ˜ “ ‘ 1 ‰ ñ 1 … ˜ ½ • … ï 1 1 ‰ ñ – 1 ˜

ˆ ‹ • • “ ™ • ‡ Æ • … ˜ £ 1 ˜ “ ™ ð 1 — ˜ ‰ 1 ˆ ‰ ‘ 1 Ž • £ ˜ ‹ — ‰ 1 ˜ “ ‘ 1 “ ‘ “ ‡ ‰ ‘ Æ 1 • ñ

“ 1 … › • ‹ ˜ “ – 1 › • • ‰ ß ˜ … • 1 Ž … • 1 Ž ‰ ‘ ‘ ‰ ˜ … • 1 • ñ [205] 1 ™ ‹ ð 1 — ‹ £ • Ž ˆ Æ – 1 ‹ 1 ˜

… ‘ Œ • ” • ‘ ‹ 1 ‡ ½ ‘ ‘ ‹ – Æ 1 ˜ “ ™ ï

1 Œ ‰ ß … 1 Ž ½ ‘ • — ‹ 1 Ž “ • ™ ‘ ‰ ˜ … • 1 • ‰ 1 ˜ ‹ ‘ 1 £ Ž • … 1 ˜ … ” ‰ ß ‘ •

— … • Ž ß 1 Ž … ˜ … ˆ ½ › ‰ ˜ … • 1 ˜ ‹ ‘ 1 — ˜ … þ • • — ‹ 1 — … ‘ 1 ˜ “ ‘ 1 Ž … Ž “ þ • ‡ “

---

200 ï 1 Œ … ‘ … —.ß ˜ Ê™ 1 ð 1 ‰ • … ‘ ‘ 2 , – ð ‰ 1 – 7 ð W 1 4, 9.

201 ï 1 Œ … ‘ … – ñ ß ï “ 1 ™ ï ð 1 5 ð W 1 \ ê – Z ‰ • ï 1 W X \ ï

202 ï 1 Œ … ‘ … – ñ ß ï “ 1 ™ ï ð 1 d X – ‰] • ï W Y V ï

203 ï 1 Œ … ‘ … —.ß ˜ Ê™ 1 ð 1 ‰ • … ‘ ‘ ð 1 1 – ê ‰ [• ð ï [Y W W ï

204 ï 1 Œ … ‘ … —.ß ˜ Ê™ 1 ð 1 ‰ • … ‘ ‘ 1 — ð ‰ 1 • Z ï W ð [ ] ð ï

205 ï 1 Œ … ‘ … —.ß ˜ Ê™ 1 ð 1 ‰ • … 4 0 ‚ 1 1 2 ð 1 — ‰ • ï W Z _

“ ” “ ß … – 1 ‡ ß ‘ ‰ ˜ ˜ ‹ ‡ 1 • 1 • . Ž ˜ . • Ž Æ 1 ˆ • £ Ž • • — ‹ 1 ‡ ï • ‰ ‘ ‰ . þ ’ • þ . 1 ˜ “ – 1 Ž … • 1

… ‡ ½ • • [214] ï

1 Ž ‰ ‘ ˜ • • Ž ñ – 1 £ ’ “ ‘ … – 1 — ˜ ‹ 1 — Ž ½ œ ‹ 1 ˜ “ ™ 1 … ‡ ß “ ™ 1 Œ … ‘ .

• “ — ” … Œ ‰ ß 1 ‘ … 1 ˆ ‰ • 1 Ž … • 1 ˆ ™ 1 . • . ‰ ñ ˜ . ‹ ˜ . ½ 1 ‰ ‹ – 1 1 ˜ ← “ 1 ™ ‹ 1 • ß ß . ‘ ‰ ˜ … • 1

… ” ñ 1 ˜ “ 1 0 ‡ • “ 1 ‘ ‰ þ • … ð 1 ñ ˜ … ‘ 1 • ‰ ˜ ½ › ‰ ˜ … • 1 … — ñ 1 ‡ • “ Æ 1 “ ™ 1 ˜ “

£ ‡ • “ – 1 ˜ “ ‘ ß Š ‰ ” • 1 › ‰ • 1 Æ • … ˜ … ð 1 ñ ˜ • 1 “ 1 ” • — ˜ ñ – 1 ‰ ’ … ‡ • £ Š ‰ ˜ … •

0 ‡ • “ 1 ‘ ‰ þ • … ð 1 … ™ ˜ ñ 1 … ” “ ˆ ‰ • Ž ‘ þ ‰ • 1 ˜ ‹ ‘ 1 Œ [215] ‰ ñ ñ Ž ˜ . ‹ . • 1 ‹ 1 “ ‹ ™ 1 1 ‘

‡ ß … 1 • • £ ˆ … 1 ‰ ß ‘ “ . . ñ ˜ 1 ‰ ‰ ß ñ – . ð • 1 1 £ ˜ “ ” “ ” 1 . . Ž £ . • “ 1 ‡ “ “ 1 ‘ … 1 • ‹ ‘ 1

… ‘ … ‡ ‘ • • ß Š ‰ ˜ … • 1 ‹ 1 Œ ‰ ñ ˜ ‹ ˜ … ‘ 1 ‰ þ “ ™ . 1 “ – 1 ß Ž ™ . . • 1 … ‘ ˜ • Œ ½ ˜ • –

— ™ ‡ Ž … ˜ … • ½ ‡ ‰ ˜ … • 1 • … Š ß 1 • ‰ 1 ˜ … 1 Ž ˜ ß — • … ˜ … ï 1 ’ £ • • “ ™ 1 › • • ß

• • £ ˆ … ð 1 … • • £ , 1 ” ˆ ™ £ ˆ . . . . 1 ” Œ ™ ‰ “ • “ ‡ • Ž £ 1 Œ ‰ • • ‰ ß ˜ … • 1 £ ˜ “ ” “ ï 1 ‘ ˆ

• “ ” • Ž “ ß 1 Œ ‰ • • “ þ ‘ 1 ˜ “ 1 ‘ ‰ þ • … 1 Ž ˜ ß — • … ð 1 ñ ” • – 1 “ • 1 … • ‰ • … ‘ “

• ñ [216] ï

0 Ž ˜ • ˜ “ — 1 • “ • ” ñ ‘ 1 “ 1 ñ ‡ “ – ð 1 ñ ” ˜ • “ — 1 1 £ Ž Ž . ˜ . • 1 “ 1 … ˜ Æ • ï 1 0 Ž ˜ • — ˜ “ 1

˜ “ 1 0 ‡ • “ 1 ‘ ‰ þ • … ð 1 ‡ • 1 … “ ™ 1 ˜ . ñ ˜ 1 Æ Ž • . ð • 1 1 “ ‰ ‰ ñ ñ — ð 1 ‰ Ž . ñ . • 1 0 ˜ ‡ • “

‘ ‰ þ • . . “ ð ™ 1 1 — ™ ‘ • — ˜ “ þ ‘ 1 Ž … • 1 ˜ … 1 ˜ • ß … 1 • Œ “ ‰ þ ß • . . ‡ ï 1 1 • ñ £ ˆ • [217] … 1 ˜ ‹ ‘ 1

• ñ Ž • ‹ • ‹ 1 ‹ 1 Œ ‰ ß … 1 þ — ‹ 1 ‰ — • Ž • ‰ ß ‰ ” “ . 1 ‹ • 1 1 ‡ ß ‰ . 1 – Ž 1 £ Œ • ‰ ˆ 1 ‘ – 1 ñ

’ ‰ › • • • — ˜ £ ð 1 ½ ˜ ‰ 1 1 • . 1 ˜ Æ . • ‰ ß ‘ … • 1 “ • ñ Ž • ‹ • “ – 1 ‰ ñ – ð 1 “ 1 • ñ – 1 “ • ñ Ž

Ž … • 1 ˜ “ 1 0 ‡ • “ 1 ‘ ‰ þ • … 1 “ • ñ Ž • ‹ • “ – 1 ‰ ñ – ð 1 ’ ‰ › • • • — ˜ £ 1 ˜ “ 1 Ž £ Œ

˜ “ ™ ð 1 … • • £ 1 Ž … • 1 ˜ [218] . 1 ˜ • ß … 1 • … Š ß ï

1 ½ ‡ … – 1 ‘ £ Œ . . “ – 1 — ˜ ‹ • ß Š ‰ ˜ … • 1 — ˜ ‡ ‘ • 1 . . ‡ 1 ß . . . . 1 ‰ ˜ • ‘ 1 ß • ½ Æ — … 1 … ”

˜ ‹ ‘ 1 ˆ • ˆ … — Ž … • ß … 1 ˜ “ ™ 1 ˜ ‹ ‘ 1 ‰ ‘ ñ ˜ ‹ ˜ … 1 ˜ • ‘ 1 ˜ • • ‘ 1 ” • “ — ” • ‘ 1 ˜ ‹ –

---

[214] ˜ “ ß ˆ • “ — ‰ 172-173.

[215] ‘ Š › • Ž œ 1 Š — — Ž — • ’ Ž œ œ Ž › ð 1 • ‘ Š — Š œ ’ ž œ 1 ˜ • 1 • Ž ¡ Š — • › ’ Š 1 Š — • 1 • ‘ Ž 1 ˜ — œ • Š — • ’ , Irish Theological Quarterly 48 3-4(1981)177.

[216] ‘ Š • Ž • 1 — Š • ˜ • ’ ˜ œ ð 1 ‘ Ž ˜ • ˜ • ¢ 1 Š — • 1 Œ ˜ — ˜ – ¢ 1 ’ — 1 ‰ 175 Ž — 1 Š — • 1 • ‘ Š — Š œ

[217] … ‘ … ‡ • ˜ “ ™ 1 ï 1 • Æ — ˜ “ ™ ð 1 0 Ž ˜ • — ˜ “ ‘ 1 Ž … • 1 ˜ • — ˜ ñ ‘ ð 1 ‡ ½ ‘ ‹ ˜ “ ‘ 1 Ž … • 1 ‰ ˜ “ ™ 1 ‰ ‡ £ • “ ™ 1 Œ … ‘ … — ß “ ™ ð 1 — ‰ • ï W ^ ï

[218] ˜ “ 1 ß ˆ • “ ‰ • ï X W ï

1 ‰ ‘ ½ • ‡ ‰ • £ 1 ˜ “ ™ 1 ˆ ‰ ‘ 1 ” ‰ • • “ • ß Š ‰ ˜ … • 1 ñ • • – 1 — ˜ “ ™ – 1

ñ • ‹ 1 ˜ ‹ 1 • “ ‡ • Ž Æ 1 Ž … • 1 £ • “ ” ‡ ‰ Ž Ž ‰ ß — ‰ ï 1 . . • 1 • £ • • — ˜ … 1 … Ž ñ

… ‡ ‡ ½ • “ ™ – ð 1 ‡ • … ˜ ß 1 Ž … • 1 … ™ ˜ “ ß • 1 . . ‰ 1 ß ˜ “ . 1 • • ñ Ž ˜ 1 — . ˜ ™ 1 ñ 1 ˜ .

— ™ ‘ … • ß Œ • ‹ — Æ 1 ˜ “ ™ – 1 — ˜ ‹ ‘ 1 ‡ ï 1 • • £ • ˆ … • 1 ñ – 1 Ž ™ . ‘ . • • 1 ˜ . £ ß 1 • ” ‰ • — . ‹

£ Ž ˜ • — ˜ … 1 ” • ñ — • ” … 1 ˜ “ ™ 1 … ˜ • ñ – ð 1 ˜ “ ™ 1 • “ þ 1 Ž … • 1 ˜ “ ™ 1

“ • “ “ þ — • … 1 ‘ … 1 — ™ ‘ … • • Œ • “ þ ‘ ˜ … • 1 — ˜ ‹ ‘ 1 ‡ ï 1 • • £ ˆ … 1 Ž … • 1

˜ ‹ – 1 ˜ • • … ˆ • Ž Æ – 1 [239] Œ ‰ ñ ˜ ‹ ˜ … – ï

[239] ˜ “ 1 ß ˆ • “ ð 1 3 4 . – ‰ •

®ÂÒ½ ¥ £ÎÂÔÕÐ¼ÒÊÐÝÔÚÑÐ µÐÖ ¸ÒÊÔÕÐÞ ´Æ ·ÊÌÝÔÐ
§ËÅÝÔÆÊÓ ©ÒÝÅÐÕÐÓ

®ÂÒÕÇ¾ÌÐÆÚÒÄ«ÀÐÕÐÒÀÂ µÈÓ ±ÒÉÝÅÐÏÈÓ ªÆÐÌÐÄÀÂ
´ÈÍÆÊßÔÆÊÓÑÂÎÑÆÝÑÕÐÊÔÈÍÊÂË¾Ó ÑÂÒÂÅ²ÝÕÎÂÆÕÐÓÑÚªÆÐÊÔÂÌÐ

®ÂÒÕÇ¾ÌÐÆÚÒÄ±ÀÐÉÓÝÅÐÏÐ ÅÝÄÍÂ ËÂÊ ÉÆÐÌÐÄÊÐÉÓÝÓ Ñ
§ËÅÝÔÆÊÓ ² ²ÐÖÒÎ½ÒÂ ªÆÔÔÂÌÐÎÀËÈ

®ÂÒÕÇ¾ÌÐ¥ÖÆÚÒÄÆÀÐÔÀÂÊ ËÂÊ §Î¾ÒÄÆÊÂ®Ê¾ÆÐÂÖÀÌÆÐÊÐÎ-
ÅÊÅÂËÕÐÒÊË¿ ÅÊÂÕÒÊÃ¿ §ËÅÝÔÆÊÓ ² ²ÐÖÒÎ½ÒÂ ªÆ

®ÂÕÔÐÞËÂ ¯Ê¦ËÐÀÌ¹ÂÐÕÊÖË¿¤• ÆËÅ ²ÐÖÒÎÂÒ½ ªÆÔÔÂÌÐ

®ÂÕÔÐÞËÂ ¯ÊËÆÈÐÀÌÐÆÀÂ ¬ÕÊÔÊÐÌÐÄÀÂ §ËËÌÈÔÊÐÌ
£ÉÂÎ½ÔÊÐÎ ´ÈÍÆÀÂÊÑÂÎÕÍÆÆÇÒÊËÉ¿ÆÓÐÆÅÊÂÈÂÎÕÒÎÂÒ½ ªÆÔÔÂ
2007.

®ÂÕÔÐÞËÂ ¯ÊËÐÌ½ÐÖ ©ªÆÐÌÐÄÀÂ ËÂÊ £ÎÉÒÚÑÐÌÐÄÀÂ
ÔÕÐ ¥ ®ÂÎÕÇÂÒÀÆÐÖÓ ÆÝÑÒÊÕÊÐÓ ¸ÊÌÊÐÔÕ¿Ó §ÏÂËÐÔÊ
£ÉÂÎÂÔÀÆÐÔÔÂÌÐÎÀËÈ -74. ÔÆÌ

¯ÊÐÌÂ¢Å¯ÀËÐ¼ÔÂÕÂ ²ÂÕÆÒÊË¿ÆÓËÅÆÇÒÐÆÔÀÕÆÓÂÎÊË¿Ó £Å
-ÖÅÀÂ ªÆÔÔÂÌÐÎÀËÈ

²ÂÑÂÅÝÑÐÖÌÐÖ ¥ ²ÆÕÒÌÐÊÂÌÐÆÝÁÀÐÂÓ ££É¿ÎÂ

²ÂÑÂÅÝÑÐÖÌÐÖ ¥ ²ÆÕÒÌÐÊÂÌÐÆÝÁÀÐÂÓ ¤· £É¿ÎÂ

´ËÐÖÕ¾ÒÈ ¤ ¬ÚÎÔ©ÕÂÔÐÕÆÕÐÚÔ ŸÒÚÎ ¶·,ªÆ¶ÐªÆÐÀÂÄÆÀ
¶·ªÆÐ,ÌÝÂÐÕÓÈ ¦ÊÅÂÔËÂÌÀÂ µÚÎ §ÌÌ¿ÎÚÎ ²ÂÕ¾ÒÚÎ ¬ÂÊ §Ë
Í¾ØÒÊ ËÂÊ ÕÚÎ £ÆÑÑÑÂÅÐËßÎ

´ËÐÖÕ¾ÒÈ ¤ ¬ÚÎÔ©ÕÂÐÕÒÀÎÂÐÇ¦ÐÄÍ½,Õ©ÚÎ±µÒÝÉÝÐÐÏÈÓÅÐÄÍÂ
ÑÂÒ½ÅÐÔÑÈÂÆÆÐÆÂÐÆÒÐ½ÆÏÆÊÓ ÕÈÓ ËÂÕ½ ÕÆÉÇÎÂÕÒÆÀÓ ÑÒßÕ

´ËÐÖÕ¾ÒÈ ¤ ¬ÚÎÔ©ÕÂÐÕÒÀÎÂÐÇ¦ÐÄÍ½ÕÚÎÉ¿µÎÑÍÐÓ ÐÓ

Η προβληματική ιδεολογία του Αρείου ξεκινά να γίνεται ακραία, όταν ισχυρίζεται για τον Λόγο πως υπήρχε χρονικό διάστημα, κατά το οποίο δεν υπήρχε. Αναπόφευκτα, λοιπόν, εισάγοντας χρόνο στο Θεό καθιστά τον Λόγο κτίσμα, ανατρέποντας κατ' αυτήν την θεωρία, ολόκληρη την σωτηριολογία και θεολογία του Ορθοδόξου δόγματος. Στην πραγματικότητα δεν αποδέχεται την θεότητα του Λόγου και τον καθιστά ένα κτίσμα ανώτερο από τα υπόλοιπα, το οποίο λειτουργεί ως διαμεσολαβητής ανάμεσα στον Θεό και τον κόσμο, ώστε να μπορεί να υπάρχει ο κόσμος. Μπορεί να λεχθεί, ότι ο Άρειος θέτει μια ιεραρχία τοποθετώντας πρώτα τον Θεό, μετά τον Λόγο και τέλος τον κόσμο, σαν να υπάρχει κατάταξη. Στο σημείο αυτό, γίνεται αντιληπτό ότι ο Άρειος δεν μπορεί να ξεφύγει από τα κοσμικά στερεότυπα και τις φιλοσοφικές αντιλήψεις, όπως είναι οι κατηγορίες του Αριστοτέλη.[84]

Ο Άρειος δεν δέχεται ότι η φύση υπέρκειται της θελήσεως και δεν πιστεύει ότι ο Λόγος προηγείται από οποιαδήποτε θέληση και βούληση, διότι για εκείνον ο Λόγος υπόκειται στον χρόνο, όπως επίσης και η βούληση. Γι' αυτό δεν αντιλαμβάνεται ότι για τον Λόγο δεν υπήρχε, ούτε υπάρχει χρόνος. Χρόνος νοείται μόνο για τα δημιουργήματα που δεν υπήρχαν και άρχισαν να υπάρχουν έπειτα από μια χρονική έναρξη.[85] «Το υπερκείμενον της βουλήσεως» αγνοείται από τον Άρειο. Όπως παρατηρεί χαρακτηριστικά ο Μέγας Αθανάσιος, ο Άρειος δεν κατανοεί ότι η ουσία ή η φύση υπέρκειται της θελήσεως του Θεού. Γι' αυτό και για τον Άρειο, ο Θεός οριοθετείται ως Δημιουργός που θέλει, που σημαίνει, ότι Θεός που δεν θέλει να δημιουργεί, δεν υπάρχει![86]

Ως εκ τούτου, ο Άρειος δεν αντιλαμβάνεται την άμεση, προσωπική σχέση του άκτιστου, κινητικού και προσωπικού Θεού μέσω των ενεργειών Του

---

[84] Παναγιώτου Κ. Χρήστου, «Άκτιστον και Κτιστόν, Αγέννητον και Γεννητόν εις την Θεολογίαν του Μεγάλου Αθανασίου», στο: Γ. Μαντζαρίδου (επιμ.), Τόμος Εόρτιος Χιλιοστής Εξακοσιοστής Επετείου Μεγάλου Αθανασίου, σελ.16.

[85] Μ. Αθανασίου, Κατά Αρειανών Γ΄, 60,2-3, σελ.372-373.

[86] Πρβλ. π. Γεωργίου Φλωρόφσκυ, «Η έννοια της δημιουργίας στον Μ. Αθανάσιο», σελ.21.

απέναντι στα πλάσματά Του. Από την στιγμή που καθιστά τον Λόγο κτίσμα, ο Άρειος διασπά την Τριάδα και αντιλαμβάνεται τον Θεό ως απόμακρο και στατικό, αφού δεν υφίσταται και οποιαδήποτε ενδοτριαδική σχέση. Αλλά και η σχέση του Θεού με τον κόσμο μέσω του κτιστού οργάνου, του Λόγου, πάλι τον διατηρεί στατικό. Δηλαδή για τον Άρειο, ο Θεός υπάρχει μόνο και μόνο επειδή έχει ανάγκη ένα όργανο, τον Λόγο. Προϋπόθεση, για να υπάρχει ο Θεός του Αρείου είναι η ανάγκη. Θα σωθεί δηλαδή ο άνθρωπος από έναν Θεό, ο οποίος λειτουργεί με όχημα την ανάγκη, όπως κάθε κτιστό ον. Σύμφωνα με την συγκεκριμένη αντίληψη, ο Άρειος δεν μπορεί να ξεφύγει από τα κτιστά όρια της κοσμολογίας, κάνοντας Θεολογία στα πλαίσια της Οικονομίας υπό μία ακραία μορφή εξάρτησης του Υιού από τον κόσμο, που σίγουρα δεν παραπέμπει σε καμία σωτηριολογία.[87]

Κατά την αρειανική αντίληψη, αφενός μεν, η βούληση και η ενέργεια του Θεού ισοδυναμούν με την ελευθερία του Θεού, αφετέρου δε η ουσία του Θεού ταυτίζεται με την ανάγκη. Η μόνη λύση για να διασφαλίσει ο Άρειος την θεία ελευθερία ήταν η εξάρτηση της υπάρξεως του Υιού, καθώς και όλων των όντων, αποκλειστικά και μόνο εκ της βουλήσεως και ενεργείας του Θεού. Συνεπώς, η αρειανική διάκριση μεταξύ ανάγκης και ελευθερίας του Θεού ταυτιζόταν με την διάκριση ουσίας και βουλήσεως ή ενεργείας του Θεού. Για τον Άρειο οτιδήποτε συνέβαινε κατ' ουσίαν στον Θεό παρερμηνευόταν ως γινόμενο κατ' ανάγκη, ενώ οτιδήποτε συνέβαινε στον Θεό κατά βούληση ή κατ' ενέργεια αποδιδόταν στην απόλυτη ελευθερία του Θεού. Συνεπώς, εάν ο Υιός προερχόταν από την ουσία του Θεού σημαίνει, ότι ο Υιός γινόταν από ανάγκη. Εφόσον λοιπόν ο Υιός προερχόταν από την ελευθερία του Πατρός, έπρεπε κατ' αυτόν να είναι προϊόν της βουλήσεως ή της ενέργειας του Πατρός.[88]

---

[87] Ν.Ματσούκα, «Θεολογία και Ανθρωπολογία Κατά τον Μέγα Αθανάσιο», σελ. 68.
[88] Γεωργίου Δ. Μαρτζέλου, Ουσίαι και Ενέργειαι του Θεού Κατά τον Μέγα Βασίλειον, σελ. 77.

ανθρωπότητας και όπως Εκείνος ανασταίνεται, το ίδιο ανασταίνονται και οι άνθρωποι εκ των νεκρών.[112]

Η δημιουργική θέληση του Θεού εκφράζεται μέσα από την δημιουργική κίνησή του την ώρα που εκδηλώνει τις ενέργειές του φτιάχνοντας τον κόσμο. Ο σαρκωμένος Λόγος ήρθε, αναλήφθηκε στους ουρανούς και αναμένεται ξανά ο ερχομός Του. Υπήρξε όμως και ως άσαρκος Λόγος που συνέδεσε με την παρουσία Του τη Θεολογία με την Οικονομία. Υπάρχει μια χριστοκεντρική ενότητα Παλαιάς και Καινής διαθήκης. Η Θεολογία και η Οικονομία αποκαλύπτουν την πλήρη και άρρηκτη ενότητά τους δια του σαρκωμένου Λόγου.[113] Η ενότητα μεταξύ Θεολογίας και Οικονομίας, η οποία ενώνει τα διεστώτα μεταξύ κτιστού και ακτίστου φανερώνεται στις δύο φύσεις του σαρκωμένου Λόγου.[114] Η ενότητα μεταξύ Θεού και κόσμου βρίσκεται στον Λόγο και είναι διαρκής, από καταβολής κόσμου, διότι είτε γίνεται λόγος για τον σαρκωμένο Λόγο είτε για τον άσαρκο, Αυτός είναι που τα πάντα ένωνε και τα πάντα ενώνει στο πρόσωπό του.[115]

Η διάκριση μεταξύ Θεολογίας και Οικονομίας μπορεί να ειδωθεί και ως διάκριση Θεολογίας και Κτισιολογίας ή διάκριση Θεολογίας και Ανθρωπολογίας. Ομολογουμένως οι εκφράσεις αυτές οριοθετούν μια συγκεκριμένη διήκουσα έννοια, ενώ αναδύεται στην επιφάνεια ότι στην ύψιστη αυτή διάκριση υπάρχει και ενότητα.[116] Η ενότητα Θεολογίας και Οικονομίας κορυφώνεται στην κένωση, με την άκρα ταπείνωση του Ιησού. Διότι, ο Λόγος εν σαρκί σταυρώθηκε και σταυρώθηκε μόνο η ανθρώπινη φύση του Κυρίου. Δεν σταυρώθηκε ούτε η Θεότητα, ούτε η ουσία του Λόγου. Ο άγιος τονίζει ότι οι

---

[112] Μ. Αθανασίου, Κατά Αρειανών Β΄, 65,4-*66,2*, σελ.242-243.
[113] Νίκου Ι. Νικολαΐδη, Θέματα Πατερικής Θεολογίας, σελ.19.
[114] Χριστόδουλου Κ. Βηλαρά, Οντολογία και Γνωσιολογία στην Τριαδολογία του Μ. Αθανασίου, σελ.148.
[115] Ν.Ματσούκα, «Θεολογία και Ανθρωπολογία Κατά τον Μέγα Αθανάσιο», σελ.93.
[116] Στο ίδιο, σελ.53.

γραφές πρέπει να ερευνώνται, ώστε να διακρίνεται η Θεότητα από την ανθρώπινη Οικονομία, διότι άλλη η ανθρώπινη φύση του Λόγου που σταυρώθηκε και άλλη η ουσία του Θεού Λόγου.[117] Επιπλέον, ο Υιός είναι κατά την ουσία γέννημα της ουσίας του Πατρός και σαρκώνεται, γινόμενος άνθρωπος, και βιώνει την κένωση μόνο για χάρη των κτισμάτων. Συνεπώς, τα ρήματα: ἐγένετο, πεποίηται, ἔκτισται και πέπλασται, αλλά και τα ουσιαστικά: δοῦλος, υἱὸς παιδίσκης, υἱὸς ἀνθρώπου, νυμφίος και ἀδελφός αποδίδονται στον σαρκωμένο Λόγο κατά την ανθρώπινη φύση του και όχι κατά την Θεία του φύση και ουσία του.[118]

Οι αντίθετες έννοιες των λέξεων κτιστού-ακτίστου και άφθαρτου-φθαρτού αφενός υπογραμμίζουν την διάκριση μεταξύ Θεού και κόσμου, αφετέρου τονίζουν την ενότητα του Όντος με το μη ον. Πρόκειται για δύο διαφορετικές οντολογικές κατηγορίες, οι οποίες συνδέονται, αλλά ταυτόχρονα διακρίνονται μεταξύ τους. Το φθαρτό και το κτιστό ανήκουν στην ίδια οντολογική κατηγορία του μη όντος και ο μόνος λόγος που εισέρχονται στη δημιουργία από το μηδέν είναι γιατί το επιτρέπει το Άκτιστο και το Άφθαρτο. Όπως υπογραμμίζει ο Π. Κ. Χρήστου, η συγκεκριμένη ερμηνεία αποτελεί για τους Χριστιανούς πλήρη πεποίθηση της αλήθειας ως προς την ύπαρξη του σύμπαντος κόσμου.[119]

Ο άσαρκος Λόγος σαρκώνεται και η Σοφία του Θεού δεν γνωρίζεται πλέον μόνο δια της σκιάς της σοφίας που υπάρχει στα δημιουργήματα στην προ Χριστού εποχή. Αλλά πλέον, η Σοφία του Θεού ενανθρωπίζεται, σώζοντας την ανθρωπότητα από τον θάνατο, ανακαινίζοντας την κτίση από την παράβαση του Αδάμ και αποκαλύπτοντας δια του Εαυτού της, την εικόνα του Πατέρα.[120] Ο

---

[117] Μ. Αθανασίου, Κατά Αρειανών Β΄, 12,1, σελ.188.
[118] Μ. Αθανασίου, όπ. π., *11,2-3*, σελ.187.
[119] Παναγιώτου Κ. Χρήστου, «Άκτιστον και Κτιστόν, Αγέννητον και Γεννητόν εις την Θεο-λογίαν του Μεγάλου Αθανασίου», σελ.12.
[120] Μ. Αθανασίου, Κατά Αρειανών Β΄, 81,3-*4*, σελ.259.

άσαρκος Λόγος δεν διαφέρει ως προς τη θεία ουσία με τον σαρκωμένο Λόγο, γιατί η ουσία της Θεότητας υπάρχει και στον σαρκωμένο και στον άσαρκο Λόγο. Γι' αυτό, ο Βασιλεύς της δόξης είναι πάντοτε Βασιλεύς και επειδή είναι εκ φύσεως αϊδιος λυτρώνει και ζωντανούς και νεκρούς, διότι σε Αυτόν υποτάσσεται ολόκληρη η κτίση.

Ο κορυφαίος αλεξανδρινός πατέρας θέτει ακόμα καίρια ζητήματα, για να επισφραγίσει την ενότητα Θεολογίας και Οικονομίας. Γι' αυτό διερωτάται: Εάν ο Υιός και Λόγος του Θεού δεν είναι ο Κύριος μας και Θεός μας, τότε ποιος είναι ο Κριτής του κόσμου; Εάν ο Λόγος είναι κτίσμα, ποιος έχει τότε την εξουσία να κρίνει; Ή μήπως τα κτίσματα κρίνονται από άλλο κτίσμα, εάν ο Λόγος είναι κτίσμα; Δηλαδή υπάρχει ένα κτίσμα πιο ιδιαίτερο από όλα τα υπόλοιπα κτίσματα και έχει την κυριότητα του Θεού, ώστε να κρίνει όλα τα άλλα κτίσματα; Είναι δυνατόν το κτίσμα, το οποίο δημιουργήθηκε και δεν είναι ο Κτίστης που κτίζει, να μπορεί να βλέπει σε βάθος την δικαιοσύνη του Θεού και να είναι ο Κριτής του κόσμου; Φυσικά όχι. Όμως, ο Λόγος είναι Θεός, γιατί δεν υφίσταται κρίση από κανέναν, αλλά είναι ο Μόνος νομοθέτης που μπορεί να κρίνει και όχι να κριθεί.[121]

Περαιτέρω, υπάρχει ρητή και κατηγορηματική διαφορά μεταξύ των ανθρωπίνων ιδιοτήτων και των θείων ιδιοτήτων. Πιο συγκεκριμένα, στις ενδοτριαδικές σχέσεις υπάρχει ο αγέννητος και αυθύπαρκτος Θεός Πατήρ, ο οποίος έχει Μονογενή Υιό. Γι' αυτό και είναι παράλογο το γεγονός ότι ο Άρειος προσπαθεί να συλλάβει την γέννηση του Θεού Υιού, συμπεριλαμβάνοντας εντός των ενδοτριαδικών σχέσεων ανθρώπινες ιδιότητες. Και για να μην αποδεχθεί την άκτιστη φύση του Υιού προστρέχει στην απόλυτη παρομοίωση της άκτιστης φύσης με την κτιστή. Γι' αυτό και ο Μέγας Αθανάσιος εξηγεί, ότι το όνομα Πατήρ εκφράζει απόλυτα κι αποκλειστικά το πρώτο πρόσωπο της

[121] Μ. Αθανασίου, όπ. π., 6,1-2, σελ.182.

Αγίας Τριάδος. Τέλος, ο άγιος τονίζει, ότι το αμετάβλητο της Θεότητας δεν επηρεάζεται από κανέναν κτιστό παράγοντα και διατηρείται στο ακέραιο.[122]

I

Ο Λόγος γεννάται αϊδίως εκ του Πατρός, διότι είναι φύσει γέννημα του Πατρός και όχι ποίημα, γι' αυτό και ο Πατέρας δεν σκέφτεται προτού γεννήσει τον Υιό, αλλά φυσικώς γεννά αϊδίως τον συνάναρχο Λόγο. Αντιθέτως, τα δημιουργήματα ως προϊόντα της θείας βούλησης δεν γεννώνται, αλλά κτίζονται. Όταν, λοιπόν, θέλησε κάποια στιγμή να δημιουργήσει τον κόσμο, μαζί με αυτή την δημιουργική θέληση εισάγεται και ο χρόνος στην κτίση.[123] Έτσι διακρίνεται η βούληση του Θεού, η οποία φέρνει στην ύπαρξη την κτίση και γίνεται εν χρόνω, από τον Υιό, ο οποίος είναι φύσει γέννημα του Πατρός και είναι άχρονος. Η βούληση του Θεού γενικότερα την κτίση, ενώ η φύση του Θεού με τον Κτίστη.[124]

Η φύση του Υιού και Λόγου του Θεού παραμένει αμετάβλητη ως προς την θεότητά της, είτε πρόκειται για τον σαρκωμένο Λόγο είτε για τον άσαρκο. Έτσι σε καμία περίπτωση δεν εξισώνεται ο Υιός και Λόγος του Θεού με τον κτιστό κόσμο.

---

[122] Μ. Αθανασίου, Κατά Αρειανών Α΄, 21,7-*10*, σελ.131.
[123] Μ. Αθανασίου, Κατά Αρειανών Γ΄, 61,3-*4*,σελ.374.
[124] Χριστόδουλου Κ. Βηλαρά, Οντολογία και Γνωσιολογία στην Τριαδολογία του Μ. Αθανασίου, σελ.29.

Η διάκριση ανάμεσα σε φύση και βούληση υφίσταται σε οντολογικό επίπεδο, αφού άλλο ο άχρονος Θεός και άλλο ο κόσμος που έχει αρχή.[125] Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Βηλαράς: «ο Πατήρ δεν βούλεται περί της ύπαρξης του Υιού».[126] Συνεπώς, η βούληση δεν λειτουργεί εντός των ενδοτριαδικών σχέσεων και αυτό διασφαλίζεται με την συναϊδιότητα των τριών θείων προσώπων.[127] Ειδικότερα, η βουλή του Πατρός είναι ο ίδιος ο Υιός του, γι' αυτό και στις Θεοφάνειες της Παλαιάς Διαθήκης ο Υιός ως άσαρκος Λόγος αποκαλυπτόταν ως ο Μεγάλης Βουλής Άγγελος, ή ως Άγγελος και Κύριος της Δόξης και επομένως η βουλή είναι η ίδια η φύση του Υιού.[128] Συνεπώς, ο άγιος τονίζει την οντολογική διαφορά ανάμεσα σε φύση και βούληση στο Θεό. Άλλωστε ο Υιός είναι εκ φύσεως Άγγελος της Μεγάλης Βουλής, αφού η ίδια η βούληση του Θεού ταυτίζεται κατά το Μ. Αθανάσιο με τον Λόγο.[129]

Εξάλλου η ενότητα Λόγου και βουλήσεως στο Θεό, στην οποία επιμένει ο Μ. Αθανάσιος, είναι διάχυτη στην ελληνική φιλοσοφία και γλώσσα, πράγμα που αποδεικνύεται από την κοινή ρίζα μεταξύ των ρημάτων «βουλεύεσθαι» και «βούλεσθαι», τα οποία εκδηλώνουν περισσότερο την σημασιολογική τους ενότητα μέσα από το παράγωγο ουσιαστικό τους, που είναι η λέξη «βουλή». Διότι πράγματι, η λέξη «βουλή» εμπεριέχει μέσα της νοηματικά και την διεργασία της σκέψεως, αλλά και την εκτέλεσή της, η οποία πάρθηκε από την απόφαση της σκέψεως. Με ανάλογο τρόπο ο Μ. Αθανάσιος, καθώς έρχεται σε αντίθεση με τον Άρειο,[130] ταυτίζει τους όρους «φρόνηση» και «βούληση», και με αυτή την ταύτιση αποδεικνύει την υπαρξιακή και σημασιολογική ενότητα

---

[125] Στο ίδιο, σελ.33.
[126] Στο ίδιο, σελ.38.
[127] Στο ίδιο, σελ.38-39.
[128] Χριστόδουλου Κ. Βηλαρά, όπ. π.,σελ.40. Βλ. επίσης στο διαδίκτυο: π. Ι. Ρωμανίδη, Ο Μεγάλης Βουλής Άγγελος, https://www.oodegr.com/oode/theos/triada/megalhs_voulhs_aggelos_1.htm (προσπελάστηκε: 20/02/21.).
[129] Γεωργίου Δ. Μαρτζέλου, Ορθόδοξο δόγμα και θεολογικός προβληματισμός, Εκδόσεις Π. Πουρνάρα, Θεσσαλονίκη 1993, σελ.68.
[130] Στο ίδιο, σελ.71.